

Лекція 6

Юридична регламентація сфери охорони здоров'я України

Лектор

к.м.наук, доцент кафедри патологічної анатомії, ННМІ СумДУ
зав. курсом «Судова медицина. Медичне право України»

Будко Ганна Юріївна

Пріоритети особи згідно Конституції України (ст. 3):

«Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю», що є передумовою державного регулювання охорони здоров'я та медичної діяльності.

ст. 27 КУ: Кожна людина має невід'ємне право на життя.

ст. 28 КУ: Кожен має право на повагу до його гідності.

ст. 29 КУ: Кожна людина має право на свободу вибору та особисту недоторканність.

ст. 32 КУ: Ніхто не може зазнати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

ст. 49 КУ: Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Медичне право – це комплексна галузь права, що включає сукупність правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності.

Предмет медичного права – це суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення медичної діяльності.

Згідно з **ст. 3** Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»:

Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів.

Охорона здоров'я – галузь діяльності держави, метою якої є організація та забезпечення доступного медичного обслуговування населення. Це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя.

Система охорони здоров'я відноситься до галузі надання соціальної допомоги й підтримує певний рівень здоров'я громадян і «опосередковано визначає економічне й соціальне благополуччя суспільства».

Державне управління системою охорони здоров'я здійснюється відповідно до вимог Конституції України, Основ законодавства про охорону здоров'я та інших законів України, численних підзаконних нормативно-правових актів, положень про відповідні органи виконавчої влади й місцевого самоврядування, медичні заклади та посадові особи затверджені указами Президента України, постановами Уряду і наказами Міністерства охорони здоров'я України.

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Охорона здоров'я України включає:

- 1) медичні й оздоровчо-реабілітаційні організації різних типів і профілів (стаціонари, амбулаторно-поліклінічні установи, спеціалізовані санаторії і профілакторії, реабілітаційні центри тощо);
- 2) різні форми медичної допомоги (екстрена, лікувально-діагностична, паліативна, допомогу на дому, реабілітаційна тощо);
- 3) різні рівні організації надання медичної допомоги.

Основні напрями державного регулювання охорони здоров'я та медичної діяльності:

- 1) встановлення порядку функціонування господарюючих суб'єктів на ринку медичних послуг;
- 2) правове й адміністративне забезпечення якості товарів, робіт й послуг шляхом ліцензування, стандартизації, сертифікації суб'єктів і атестації фахівців;
- 3) регулювання цін на відповідні медичні товари, роботи й послуги;
- 4) регулювання, оптимізація та переведення на цифрову форму статистики й іншої звітності;

- 5) контроль за новими медичними технологіями, маніпуляціями;
- 6) створення державних, муніципальних, приватних лікувально-профілактичних, аптечних, освітніх, наукових та інших установ і організацій;
- 7) бюджетне фінансування окремих видів медичної діяльності, окремих напрямів, програм і грантів;
- 8) розробка й встановлення стандартів якості за окремими напрямами, контроль за їх дотриманням;
- 9) ініціація проведення реформ у сфері охорони здоров'я.

Перелік принципів охорони здоров'я згідно ст. 4 Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я»

- визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним із головних чинників виживання та розвитку народу України;
- дотримання прав і свобод людини і громадянина у сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних із ними державних гарантій;
- гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення;
- рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної і реабілітаційної допомоги та інших послуг у сфері охорони здоров'я;
- відповідність завданням і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість;
- орієнтація на сучасні стандарти здоров'я, медичної та реабілітаційної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у сфері охорони здоров'я;
- випереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний, медичний та реабілітаційний підхід до охорони здоров'я;
- багатоканальність економіки охорони здоров'я і багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції;
- децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основі.

До системи органів державного управління охороною здоров'я відносяться:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) Міністерство охорони здоров'я України;
- 3) місцеві державні адміністрації (департаменти охорони здоров'я обласних державних адміністрацій, відділи охорони здоров'я районних державних адміністрацій).

Безпосереднє управління охороною здоров'я в Україні здійснює Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (Міністерство охорони здоров'я України).

Основні завдання Міністерства охорони здоров'я України:

- розробка пріоритетних напрямів діяльності національної служби охорони здоров'я;
- забезпечення гарантованого рівня кваліфікованої медичної допомоги населенню установами охорони здоров'я всіх форм власності;
- здійснення заходів щодо розвитку профілактичного напрямку в охороні здоров'я населення;
- формування здорового способу життя;
- забезпечення надання державними установами охорони здоров'я загальнодоступної, як правило, безкоштовної, висококваліфікованої медичної допомоги населенню;
- розробка прогнозів і показників розвитку національної служби охорони здоров'я, пов'язаних із змінами форм власності;
- охорона материнства і дитинства та інше.

Заклади охорони здоров'я – це підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом подання медико-санітарної допомоги, включаючи широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або

послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності медичних працівників.

Безпосередню охорону здоров'я населення забезпечують санітарно-профілактичні, лікувально-профілактичні, фізкультурно-профілактичні, санаторно-курортні, аптечні, науково-медичні та інші установи охорони здоров'я.

До цих установ відносяться:

- 1) лікарні;
- 2) поліклініки;
- 3) спеціалізовані диспансери;
- 4) пологові будинки;
- 5) санітарно-епідеміологічні центри;
- 6) станції швидкої медичної допомоги;
- 7) медико-санітарні частини установ і організацій та інші.

Існують суттєві відмінності в різних видах закладів охорони здоров'я, що впливає на організацію управління ними.

До основних класифікаційних ознак відносяться:

- сфера діяльності (заклади лікувально-профілактичні, аптеки, санітарно-профілактичні заклади, заклади санітарної просвіти, медико-соціального захисту, центри медичної статистики, молочні кухні, бюро судово-медичної експертизи тощо);
- організаційно-правова форма (державні, відомчі, приватні, господарчі товариства, об'єднання юридичних осіб);
- розмір установи;
- участь у науково-дослідній роботі (клініки при НДІ, клінічні заклади охорони здоров'я, науково-дослідні підрозділи фармацевтичних фірм);
- та інші.

Функції лікувально-профілактичних закладів (за рекомендаціями ВООЗ):

- ◆ лікувально-відновлювальні (діагностика, лікування, медико-соціальна реабілітація, невідкладна медична допомога);
- ◆ профілактичні (профілактика інфекційних захворювань, запобігання переходу гострого стану в хронічний, зниження захворюваності з тимчасовою непрацездатністю, інвалідності);
- ◆ навчальні (підготовка лікарів та середніх медичних працівників, підвищення кваліфікації медичних працівників);
- ◆ науково-дослідницькі.

Предметом діяльності лікарні може бути:

- своєчасна госпіталізація і стаціонарне лікування хворих, кваліфіковане надання медичної допомоги населенню;
- консервативне та оперативне лікування хворих;
- надання невідкладної медичної допомоги хворим при гострих та раптових захворюваннях, травмах та інших нещасних випадках;
- розробка, впровадження та здійснення прогресивних методів лікування;
- консультативно-діагностичні послуги;
- створення комплексу комфорту, який супроводжує лікувально-оздоровчу практику;
- створення аптеки, приготування і реалізація фармацевтичних препаратів та форм;
- усі інші види медичної, консультативної, лікувальної та профілактичної діяльності, в тому числі надання платних медичних послуг відповідно до чинного законодавства;
- підготовка та підвищення кваліфікації медичних кадрів (лікарів і медичних сестер), атестація середнього молодшого персоналу;
- експертиза тимчасової непрацездатності хворих, видача та продовження листків непрацездатності, надання трудових рекомендацій хворим, що потребують переведення на інші ділянки роботи, своєчасне направлення хворих на МСЕК;
- здійснення господарської діяльності, види та напрями якої погоджуються з управлінням охорони здоров'я при міській, обласній держадміністрації;
- здійснення зовнішньоекономічної діяльності відповідно до чинного законодавства;

- інша не заборонена законодавством діяльність.

Структура лікувально–профілактичних закладів, особливості організації їх роботи

https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/d75b8e6a55718efc7908e92bd541a7aa22ef2d5b/latest/1028/index.ht

Медична діяльність – це комплексна система, що включає організацію надання громадянам медичної допомоги, її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також контроль якості медичних послуг, що надаються.

Медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

Медична практика – вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами – підприємцями, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, з метою надання видів медичної допомоги, визначених законом, та медичного обслуговування спрямованих на сприяння поліпшенню здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності, на діагностику, допомогу особам з гострими і хронічними захворюваннями й реабілітацію хворих та інвалідів.

Медичне обслуговування – діяльність закладів охорони здоров'я, що зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я або сертифікат на професійну діяльність молодшого спеціаліста з медичною освітою, що не обов'язково обмежується медичною допомогою.

Медична послуга – послідовно визначені дії або комплекс дій суб'єкта господарювання у сфері охорони здоров'я, спрямовані на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєнням і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами, які мають самостійне значення і використовується як основа планування їх обсягу та вартості.

Види допомоги у сфері медицини

I Медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями, патологічними станами, протезно-ортопедичну і зубопротезну допомогу, а також у зв'язку з вагітністю та пологами для встановлення діагнозу, усунення або зменшення симптомів і проявів захворювання чи патологічного стану, з приводу якого звернувся пацієнт, а також догляд дітей, хворих, непрацездатних та інвалідів.

II Домедична допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

III Реабілітаційна допомога – діяльність фахівців з реабілітації у сфері охорони здоров'я, що передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування у їхньому середовищі.

Лікуючий лікар – лікар закладу охорони здоров'я або лікар, який провадить господарську діяльність з медичної практики як фізична особа - підприємець і який надає медичну допомогу пацієнту в період його обстеження та лікування.

Лікуючий лікар обирається пацієнтом або призначається йому в установленому порядку.

Обов'язками лікуючого лікаря є своєчасне і кваліфіковане обстеження та лікування пацієнта.

Наказ МОЗ від 25.01.2023 р. № 138 «Про затвердження змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»»

<https://document.vobu.ua/doc/17254>

Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я»

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>

Правовий статус особи закріплений у Конституції та базується на міжнародних документах, що розкривають права людини.

Основними принципами прав людини є:

- рівноправ'я;
- невід'ємність прав та свобод;
- гарантії прав та свобод;
- заборона на зловживання правами та обов'язками;
- заборона на незаконне обмеження прав та свобод людини.

Більшість професійних, у тому числі трудових, прав та пільг медичних працівників визначено у **статті 77 Основ законодавства про охорону здоров'я.**

Права медичних та фармацевтичних працівників:

- заняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації;
- належні умови професійної діяльності;
- підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах;
 - вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності, впровадження у встановленому порядку сучасних досягнень медичної та фармацевтичної науки і практики;
 - безплатне користування соціальною, екологічною та спеціальною медичною інформацією, необхідною для виконання професійних обов'язків;
 - обов'язкове страхування за рахунок власника закладу охорони здоров'я у разі заподіяння шкоди їх життю і здоров'ю у зв'язку з виконанням професійних обов'язків у випадках, передбачених законодавством;
 - соціальну допомогу з боку держави у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків;
 - встановлення у державних закладах охорони здоров'я посадових окладів (тарифних ставок) на рівні не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості;
 - скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку у випадках, встановлених законодавством;
 - пільгові умови пенсійного забезпечення;
 - пільгове надання житла та забезпечення телефоном;
 - безплатне користування житлом з освітленням і опаленням тим, хто проживає і працює у сільській місцевості і селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали медичними та фармацевтичними працівниками і проживають у цих населених пунктах, надання пільг щодо сплати земельного податку, кредитування, обзаведення господарством і будівництва приватного житла, придбання автотранспорту в порядку, встановленому законом;
 - першочергове одержання медичної допомоги і забезпечення лікарськими та протезними засобами;
 - створення наукових медичних товариств, професійних спілок та інших громадських організацій;
 - судовий захист професійної честі та гідності;
 - безоплатне одержання у власність земельної ділянки в межах земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства у передбаченому законом порядку;
 - додаткову оплачувану щорічну відпустку тривалістю три календарних дні для лікарів дільничних лікарень та амбулаторій, розташованих у сільській місцевості, дільничних лікарів-терапевтів, лікарів-педіатрів та дільничних медсестер територіальних ділянок міських поліклінік, лікарів загальної практики (сімейні лікарі), завідувачів терапевтичних та педіатричних відділень поліклінік, лікарів (старших лікарів) та середнього медичного персоналу виїзних станцій і відділень швидкої та невідкладної медичної допомоги, станцій санітарної авіації та відділень планової та екстреної консультативної допомоги – за безперервну роботу на зазначених посадах у зазначених закладах (на територіальних ділянках) понад три роки. При цьому зберігаються права інших категорій медичних працівників на додаткову оплачувану відпустку у межах існуючих норм.

НАКАЗ МОЗ України від 29 грудня 2000 року N 369

Про затвердження форм медичної облікової документації, що використовується в стаціонарах і поліклініках (амбулаторіях) <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ965>